

היכל החתם סופר

מליון שוביני בגשימת חוררת
שול ערנא ורגנא החתם סופר זי"ע א

גליץ ס"ז • פרשת עקב • י"ח אב תשפ"ו

בפתח ההיכל

מעלת דור האחרון

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ, וברש"י הביא דרשת חז"ל בסנהדרין (צ): שדרשו מכאן לתחיית המתים מן התורה, שהרי נאמר אשר נשבע לאבותיכם לתת להם, והרי לא ניתנה הארץ לאברהם יצחק ויעקב, אלא מלמד שעתידים לחיות לעתיד, ועתיד הקב"ה ליתן להם את הארץ אז (רש"י סנהדרין שם).

רבינו (חת"ס עמ' מד) מוסיף לבאר עפ"ז גם משמעות "למען ירבו" ו"כימי השמים על הארץ", זאת, הדנה לכא' משורת הדין נראה, דכשיחיו אבותינו איננו העולם ובני דורות הראשונים, נהיה אנו נגד מעשיהם כמי שלא באנו לעולם כלל. זכוב קטן במעונות האריות.

אמנם באמת, "אחר קיבוץ גלויות שסבלנו אלף וז' מאות שנים גלויות ותנועות ועול מלכות זהו שקול נגד צדקתם דלא ה"ל צערא ותנועה וגלות". וזהו למען ירבו ימיכם, היינו שאז בימי תחיית אבותינו, עדיין ירבו ויגדלו ימי בנינו שהחזיקו בתורת ה' ובמצוותיו במשך מאות רבות של שנות חושך ואפילה, בגולה אחר גולה. וזאת, כימי השמים על הארץ, שמעלת השמים על הארץ היא בתנועות הגלגלים והילוכה בתמידות, כך תרבה מעלת בנינו בזכות תנועתם והילכום בראש גולים, ובכל זאת שם ה' לא שכחו.

ובענין זה יש בדברי רבינו אף במקומו"א (תו"מ במדבר עמ' כא) עה"פ בתחילת ספר במדבר, נשא את ראש בני קהת מותן בני לוי וגו' (במדבר ד, ב) נשא את ראש בני גרשון גם הם וגו' (שם כב) בני מררי למשפחתם וגו' (שם כט), ויש ליתן טעם למה בבני גרשון וקהת כתוב 'נשיאות ראש' ואילו בבני מררי לא נאמר כן.

וביאר רבינו בדברים נוראים, ונביא את לשונו הקדוש שכל דבר שפתיים אך למוות: "כבר כתבתי במקום אחר כי שלשה בני לוי בהם מרומזים כל אשר אירע לישראל, כי קהת הוא על זמן קהלת ישראל בארצם ומקדשם וה' עמם, והיינו 'קהת' לשון קהלה [כמו] לו יקחת עמים (בראשית מט, י) ורש"י שם). ובניו 'עמרם' שהם ברומם של עולם, 'צאה' כצהר צחר, ו'חברון' חברותא ודיקנות, ו'עוזיאל' תוקפו וגבורתו של אל.

אמנם 'גרשון' בזמן שמגורשים ובנים גלו מעל שולחן אביהם בעוונותיהם הרבים, מלבן עוונותיהם במקום קרבן כשהם שומעים לחכמים שביניהם, כדכתיב (מלאכי א, יא) בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה, ודרשו חז"ל (ויקרא רבה ז, ג, מנחות קי ע"א) אלו תלמידי חכמים שבבבל שעוסקים בתורה כאילו הקריבו כל הקרבנות, והיינו בני גרשון לבני (שמות ו יז), ליבון עונותיהם כמו ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג, כה), על ידי ששומעים פי חכמים.

ואמר נשא את ראש בני קהת וגו' למשפחותם לבית אבותם, שימשיך ראש נשמתם לבית אבותם הראשונים ואבות העולם, ואמר נשא את ראש בני גרשון, אף על פי שהם מגורשים בגלות מכל מקום אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת, ונשא גם הם לבית אבותם כמו בני קהת. אך מררי הם דורו של שמד רח"ל אשר מררו חייהם ביסורין קשים, ובניו מחלי, כל חולי ומכה אשר לא כתובה סבלו, ושם השני מושי, משו מאהליהם ובחוצות הושלכו לעוף השמים בעוונותיהם הרבים, ואין בריה יכולה לעמוד במחיצתם, ומה יאמר אליהם, נשא ראשם לבית אבותם, הלא אבותם טפלים להם והם גדולים מהם, כנלע"ד".

א סריאץ לבר
פאן ריכט

פנינים מתורת רבינו

ערוכים בשפה ברורה לשולחן השבת

המתאבק בעפר רגלי החכמים יזכה להבין כל משפטי התורה

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה (י, יב).

והיה עקב, מצות שאדם דש בעקביו (רש"י). יש לומר על פי דתנן (אבות פ"א מ"ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם, בזכות שהוא מתאבק בעפר רגלי חכמים, פירוש שהוא רץ אחריהם, בשכר זה זוכה להבין דבריהם כמי ששותה בצמא שנהנה בשתייתו. ומזה נהגו התלמידים לנוד ולנוע ממקומם אל ישיבות אחרות לשמוע כליומודים. והיינו והיה עקב, בזכות דישת העקב להתאבק בעפר רגלי חכמים, בזכות זה תשמעון ותבינו את כל המשפטים האלה.

(על התורה עמוד לה)

מיד שתקבלו עליכם ליראה אתם כצדיקים ודצויים לה, גם בלא סיגופים ויסורים

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה (י, יב).

על דרך הפשוט יש לפרש, אף על גב שעברו כל אלו העבירות אינם צריכים סיגופים ויסורים לתשובה, אלא בזו הרגע שיקבלו עליהם ליראה הרי הם צדיקים גמורים, ויסבלו עונש חטאם בזמן אחר או מיד, אבל עכ"פ מיד מקבלה ואילך המה רצויי ה'.

(על התורה עמוד מ"א)

שינה כשהוא לצורך עבודת השי"ת נחשב כעבודה

למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו' כימי השמים על הארץ (יא, כא).

הנה בענייני העולם הזה לא חשבינן אלא היום למלאכה, כמו שאמרו חז"ל (שבת פט): בחשבונו של יצחק פלגא דלילי. אבל בעבודת ה' גם הלילה כיום יאיר, והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח), שגם השינה לצורך הוספת כח להגות בתורה ועבודה נחשב כעבודה. והיינו 'למען ירבו ימיכם' שיהיה כל יום נחשב כפול כימי השמים על הארץ, דבגלגל השמים כל מקום שסובב הוא יום ואין שם לילה.

(תורת משה עמוד ס"ג)

גם כשיעבוד השי"ת מיראת עונש או לקבל שכר, מ"מ ואהבך ויתן לך שכר

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם (י, יב).

יש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל (מגילה כה:), אזהרות ועונשין נקראין ומתרגמין, מהו דתימא ניוחש דילמא אתי למיעבד מיראה, קמ"ל. פירוש, שעל ידי שישמעו עונשין ושכר עולם הזה יעבדו ה' מטעם יראת עונש ואהבת שכר, קא משמע לך, פירוש שאפילו יעבדו על דעת כן נמי טוב, ושמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג:).

והנה כתב רמב"ן בפסוק אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח, ה), כל אדם ימצא חפצו וחיותו בעבודת ה', כי העובד על מנת לקבל שכר עולם הזה יגיעו, והעובד על מנת לקבל שכר עולם הבא יגיעו, והעובד על מנת לדבקה בו ידבק בו באחרית, עיי"ש. והנה משפטים היינו עונשים ושכר, וכלפי שסיים למעלה (לעיל יא וברש"י) על דרך עצה טובה היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, קאמר והיה עקב תשמעון את המשפטים והעונשים האלו, ושמרתם ועשיתם אותם מיראת עונשין העולם הזה ושכרו, ולא כדי לקבלו למחר בעולם הבא, מ"מ ואהבך והרבך ויתן לך שכר עולם הזה וברך פרי בטנך וגו', וכמו שכתב רמב"ן הנ"ל.

(על התורה עמוד ל"ד)

כל ברכות שבעולם הזה טפילות כנגד שעה אחת שכר בעולם הבא

והיה עקב תשמעון וגו' (י, יב).

הנה שכר המצות האמיתיות לעולם הבא אי אפשר להטעימו לאדם בעוד הנפש בתוך הגוף, אבל על כל פנים יאמין כי יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה (אבות פ"ד מ"ז), וכל תענוגי העולם הזה האפשריים אינם אלא כמו עקב של שעה אחת קורת רוח בעולם הבא. והיינו דמסיים לעיל (פסוק יא) היום לעשותם, והיה עקב וטפל של השכר המקווה הוא וברכך והרבך וברך פרי בטנך וגו' (להלן פסוק יג), כל הברכות הנפלאות המתמידות הללו יהיו עקב וטפל נגד שעה אחת שכר העולם הבא.

(תורת משה עמוד נ"ב)

חייגו:

0733.454.678

11/11 תתי 0733.454.678

ארה"ב:

1-605.615.70.10

טעמו ודאו כי טוב

מאות שיעורים חדשים, שיחות, וסיפורי קודש מתורת מרנא החתם סופר זי"ע א

לשה"ק אידיש אנגלית צרפתית

כמו"כ תוכלו בקו זה להירשם לקבלת הגיליון, ואפשרות מענה על מדור 'לחידודא'

קו היכל
החתם סופר

ואתפלל כדת

עדברי נאוי הדורות העפלים בתורתנו

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך שביעה בלא אכילה אם מחייבת בברכת המזון

אוכל קימעה ומתברך במעו - האם חייב בברכת המזון אף בפחות מכזית? • ואולי אף נחשב כמעשה אכילה לכל דיני התורה? • קטן שאכל בקטנותו והגדיל תוך כדי שיעור עיכול אם מחייב בברכה? • ואם תלוי בנידון הנ"ל

ואכלת ושבעת וברכת - האם העיקר הוא ה'שביעה' או בעיני גמ 'אכילה'

בפרשתן נאמרה מצות ברכת המזון, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (ה, י). ויש לדון במה שנאמר 'ואכלת ושבעת' מה בעינין בשביל להתחייב מן התורה, האם כל שהוא שבע מן הלחם הוא מתחייב מן התורה בברכה? אף אם לא נתקיימו תנאי וגדיל 'אכילה', דעיקר המחייב הוא 'ושבעת' ומה שנאמר ואכלת דיבר הכתוב בהוה שעי' אכילה באה שביעה. או דמבלעדי שביעה בעינין מה' שיהא גם כן אכילה, ולפי' תרתי בעינין אכילה שיש בה שביעה.

וכמה נפקותות בדבר, והאחד, כגון שאכל הרבה כדי שביעתו, אף אכלם מפוזרים ביותר מכדי אכילת פרס, דבכה"ג אין האכילות מצטרפות יחד לכזית ונמצא דאין בו גדר אכילה, אך מ"מ שבע ע"י הלחם. ומעתה אי ואכלת לעיכובא יהיה פטור, אבל אם עיקר המחייב ושבעת יתחייב. וכן נ"מ כשאכל שלא כדרך שאינו קריו אכילה ועוד נפקותות.

דעת רבינו דבשביעה מפחות מכזית הוא חייב לברך מה'ת

ורבינו בתשובותיו (א"ח סי' מט) פשיטא ליה דבנוגע לברכת המזון סגי בשביעה בעלמא. ולכן כתב דאם שבע האדם באכילת פחות מכזית, הרי הוא מחייב מה'ת לברך ברכהמ"ז. ובאר בזה דברי הגמ' (ברכות כ:): "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך. אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל שכתבת להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת כל היום מדקדיק על עצמם עד כזית ועד כביצה". ולכאן תמוה מאי לישנא "עד כזית", הלא איפכא מיבעיא ליה "אפילו מכזית". וגם צ"ב למה דוקא מחמת כן ראויים הם לנשיאות פנים.

וביאר: "י"ל בהיפוך מהמובן, והוא דבשעת ברכתן של ישראל ה' ברכה מצוי' בכל מאכל שלהם והיו אוכלים ושבעים בפחות מכזית, והשתא כו' בכל המצות דכתיב בהו אכילה כו' בעי כזית דוקא. מ"מ לעינין שיעור בהמ"ז קרוב לודאי דאי שבע ליה בפחות מהכי סגי, דהתורה תלי ליה בשביעה, ואפי' ישראל קדושים הם, החמירו על עצמם כו' ללאכול עד כזית, אפילו שהיה קשה להם שהרי כבר שבעו בפחות, אפ"ה משום שלא לנכנס בספק לא תשא בבהמ"ז".

ולכן זכו דוקא בגלל כן לנשיאות פנים, דהא אמר' בגמ' (שבועות לט, יומא פג) דלאו ד'לא תשא' יצא מן הכלל שנאמר ב"ג מדות שרי רחמים 'נשא עוון ופשע וחטאה ונקח' (שמות לד, ז), שהרי בו נאמר 'כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא' (שם כ, ז). ומעתה שפיר דמי שמי שזהיר בלאו דלא תשא שודאי יזכה לנשיאות פנים היפך לא ינקה.

והנה לא ביאר לן רבינו כל הצורך למה באמת החמירו ישראל על עצמם לאכול עד כזית מאחר שכבר התחייבו מה'ת בברכהמ"ז משעת שביעה. ולמה הוי בזה חשש לא תשא. ודחוק קצת לומר דהוא משום דלא פשיטא להם לישראל דבאמת מחייבים בפחות מכאן ולכן בשביל להתחייב בודאות מחמירים לאכול עד כזית.

ויש שביארו בדברי עפ"י דברי הרא"ש (פסחים פ"י סימן כה) דאף שלא נאמר בתורה אכילה במזון, מ"מ כיון דמברכין עלה על 'אכילת' מרור בעינין כזית. ומעתה לדידן הן אמת דבשביעה סגי להתחייב מה'ת בודאות, מ"מ כיון דבנוסח הברכה אנו מברכים על 'אכילת' מזון, א"כ אם לא יאכלו כזית יהיה בזה חשש ברכה לבטלה (הגר"ש קליין שליט"א, ויקהל משה פ"י נשא).

דעת השע"ה צ' והמג"ח דאף כשבא לידי שביעה בעינין ג"כ אכילה

במג"א (רי, א) כתב דאינו מחייב בברכה אחרונה, אלא א"כ אכל כזית בכדי אכילת פרס, וז"ל משמע מפירש"י דפירש דטעמא דבעי כזית בברכה אחרונה, היינו משום דכתיב אכילה ואכילה בכזית, וא"כ כמו דממעטי' יותר מכא"פ באיסורים משום דכתיב אכילה, ה"ה לברכה אחרונה. אך הביא דעת הכנסת הגדולה, דשאני ברכה אחרונה מיום כיפור, ולכן גם בשהה ביותר מכא"פ חייב לברך.

וכתב הפרמ"ג דגם בפר"ח (ש"ת מים חיים סי' א) כתב כדעת הכנסת הגדולה, דגם ביותר מכא"פ מצטרף, דברכה אחרונה על הגאון מעיני מברכין ולא על האכילה. וסיים הפרמ"ג:

"ומיהו אם אכל עד ששבע בברכת המזון חייב מן התורה אף שאכל מעט מעט, ורק אם אכל כזית דמברך ברכת המזון ואכלת אז אמרינן דיותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף וצ"ע". והן הן בדרי רבינו. דגם רבינו לא חזית כי אם כשהוא מחוייב מחמת 'שביעה', אבל בחיוב מחמת כזית דרבנן ודאי מיתלל תלי לכאול בכך דהוי 'אכילה' כגדרי אכילה שבתורה. ודכוותה הוא ג"כ בפנים מאירות (ח"ב סי' כז).

אמנם מנגד, השע"ה צ"ש (סק"י) כתב על דברי הפרמ"ג: "וגם זה לא בריא כולי האי, דאפשר דאף שיש כדי שביעה, ואכלת גם כן בעינין, וזה לא מקרי אכילה, כמו שכתב המגן אברהם, ואפשר דמשום זה סיים הפרי מגדים וצריך עיון". וכן פטר בזה מברכת המזון דא"ר אף המנח"ח (מצוה ש"ג, ג, תל, ב), דס"ל דבעינין גם 'אכילה'.

אם נידון זה תלוי בספיקא דהגרע"א בקטן שהגדיל לפני שנתעכל המזון במעיו

והנה הגרע"א (א"ח סי' קכו ט"ב) נסתפק בדיון קטן שהגדיל לאחר שאכל ושבע, ועדיין שבע מאכילתו וטרם נתעכל המזון במעיו, האם חייב לברך מה'ת על אכילתו. והיינו, האם ברכת המזון היא על האכילה שהביאה השביעה, ולכן אם היתה אכילה זו בקטנותו אינו מחוייב לברך עליה בגדלותו. או דילמא המחייב הוא מצב השביעה עצמה, ולכן כל שעדיין שבע בגדלותו צריך לברך עלה. וכתב דלהצד דהשביעה היא המחייבת, הרי גם אם כבר בירך בקטנותו, אך כשהגדיל עדיין לא נתעכל המזון, יחזור ויתחייב מה'ת לברך ותו אין ברכהמ"ז שביך בקטנותו מועלת לו לגדלותו. וכן מסתפק הכת"ס (א"ח סי' לא) אף מבאר הצדדים באופ"א מעט.

והחזו"א (א"ח כח, ד) נטק כצד קמא, דהמחייב הוא האכילה, אלא דהזמן שיכול עדיין לברך ולא יחשב הפסק הוא משך שיעור עיכול, ולכן קטן שנתגדל פטור.

והרבה מחברים תלו נידון זה בחקירה הנ"ל אי בשביעה גרידא סגי או בעינין רק אכילה. דאי בעינין אכילה הרי באכל בקטנותו לא מהני, אבל אי בשביעה סגי יתחייב מה'ת הקטן שהגדיל לברך על שביעתו.

אמנם לכאן נראה דלאו הא בהא תליא כלל, דגם אי נימא בנידון דידן דבעינין לכה"פ כזית בכא"פ בנוסף לשביעה כדי שיתקיים 'ואכלת', אכתי יש לדון שהוא 'תנא' לשביעה המחייבת, דהנאת השביעה היא המחייבת וגם קטן שהגדיל כשהוא שבע חייב לברך, אך בתנאי ששביעה זו נבעה ממועשה אכילה. וכן לאידך גיסא, גם אם בשביעה בעלמא סגי ולא בעינין גדרי אכילה, עדיין י"ל דהמחייב הוא מועשה האכילה (לאו אכילה כגדרי אכילה של תורה, אלא אכילה במציאות), דברכהמ"ז הוא הודאה על האכילה שהביאה לשביעה (כ"מ בכת"ס שם, דגם אי מחייב לברך בפחות מכזית עכ"ז לא השביעה מחייבת אלא אכילת הפחות מכזית). ויש לדון בזה עוד.

סברא נוספת שכתב רבינו - אם נתברך במעיו אף קריו אכילה

בדברי רבינו בתשובתו שם מבוארת סברא נוספת, ולפיה במציאות זו שאוכל קמעה ומתברך במעיו, לא רק יתחייב בברכהמ"ז שאינו תלוי כלל בגדר אכילה וכנ"ל, אלא אף לכל דיני התורה הצריכים אכילה שפיר יהיה בו שם אכילה אף בפחות מכזית. והיינו לכאן, דמה שבאופן הרגיל הוי שיעור אכילה בכזית, היינו מחמת חשיבותו של כמות כזית. אבל במצב שגם קימעה משביע, שפיר יש לקימעה גרידא חשיבות אכילה.

והביא כן מדברי התוספות ישנים (יומא לט ד"ה שמגיעו), שאף שאין אכילה פחות מכזית נחשבת אכילה, מכל מקום באופן שנשתלחה ברכה במאכלו עד ששבע מאתו אף בפחות מכזית, הרי זו נחשבת לאכילה. דבגמ' שם א"י, שהכנהים הצנועים היו מושכים ידיהם מלחם הפנים, מכיון ש"ל כהן מגיעו כפול [כשיעור פול]. ובתו"י שם כתבו: "אומר רבי, דדוקא מגיעו כפול, אבל בכזית לא היו מושכין ידיהם, כי דימו לקיים מצות אכילה, אבל כאן לא היה מצות אכילה למגרי, כיון שאין שם אלא כפול ולא היו שביעין". ומבואר מזה לכאן, שאם היו שביעין מכפול היה נחשב לאכילה, ע"ש.

וציין לפלוגתא ה"ט (סי' ר, א) והמג"א (סי' קצ, ד) לגבי חיוב ברכה אחרונה על שתית' י"ש פחות משיעור רביעית, דס"ל לה"ט דכיון דיי"ש משביע ומיישב דעתו של אדם אפילו בפחות מרביעית חייב הוא בברכה אחרונה והמג"א פליג עליו ע"ש.

מדור נושא פרסים: הגרלות מיוחדות בין המשיבים

להודא

חידושים עיוניים עיתונותיים ז"ע

ארץ זית שמן ודבש: וחז"ל (ברכות מא. סוכה ו.) דרשו מכאן לשיעורין של תורה, ארץ שכל שיעוריה כזית. וקשה דהלא בשעת ברכתן של ישראל היתה חטים ככליות ועדשים כדינרי זהב (תענית כג.), ומסתמא כל הפירות היו גדולים מאד, וא"כ היאך נשער בית של ארץ ישראל שהוא גדול ביותר.

ש"ת חתם סופר א"ח סי' קפא

בין המשיבים בחודש אב, תתקיים הגרלה

פרס שני:

2 זוכים כ"א בסך
400 ש"ח

פרס ראשון:

1,000 ש"ח

תשובות ניתן להחזיר באופנים הבאים:

1. בנדרים פלוס בקטגוריית "היכל החתם סופר" 2 בסלפון 0733.454.678 שלוחה 4 (לאחר בחירת השפה)
2. במייל CH3131325@gmail.com
3. יש לציין, שם, כתובת, טלפון, ומקום לימודים.

יש לשלוח כל תשובה בהודעה נפרדת.

בקרוב קדושים

שכחי ערך וז"ע בפי צדיקי וצאורי הדורות

הגה"ק רבי דניאל פרוסטיץ ראב"ד פרעשבורג (ק)

הגה"ק ר' דניאל פרוסטיץ זצ"ל, ראב"ד פרעשבורג, היה ידיד נפשו ואוהבו הנאמן של רבן של ישראל מרן החת"ס זצוק"ל, במשך רבות בשנים, הגר"ד והחת"ס הכיר זה את זה בעת שישב החת"ס בפרוסטיץ, ובעת שעבר משם החת"ס לכהן כאב"ד בק"ק דרעוויץ ומאטערסדארף כתב זה לזה מכתבים, שמהם ניכרת החיבה היתירה שנודעה ביניהם. הגר"ד היה מהפועלים והמסטיים למינוי של החת"ס כאב"ד פ"ב, ומעת שנתמנה לכהן בה פאר, היה לנאמן ביותר ולאיש סודו, אשר היה מעורב בעניניו האישיים ונפשותיותו הציבוריות, קשרי עבודתו אהבתו והערצתו של הגר"ד לחת"ס בולטים ביותר בימי חוליו של החת"ס, וגם בשעותיו האחרונות של החת"ס היה מהעומדים לפניו, ובעת הללויה היה הגר"ד ראשון המספידים

אין כמותו בכל מילי, הן בתורה, הן ביראה, והן בחכמה, בכל ארצות אייראפא

מתוך תיאורו של הלכותי חבר בן חיים אודות ימי האחרונים של החת"ס, וקטע זה מתוך קורות יום שמחת תורה ת"ר: "מי לא יחוש בעמוד הרב מו"ה דניאל פרוסטיץ נ"י על הבימה, לעשות פידיון נפש בבית הכנסת, ושהם נתוספו כל איש אהבת אלקי ותורתו בלב, ודבר הוא בדמעות בעיניו, בקול זקן: דעו בעד מי אתם מתפללים! בעד איש נודע בשערות! אין כמותו בכל מילי, הן בתורה, הן ביראה, והן בחכמה, בכל ארצות אייראפא! כל העולם מצפים לתשובתו! מיד ויראשנה כל העדה קולם ויבכו, אין איש הולך ללחום לחמו..."

לחב"ח ח"ח עמ' כו-כח

צדיק פרוש וקדוש, למד כל התורה כולה

"ולפי זה הצדיק מורינו ר' משה זצ"ל בודאי לא בחטא מות, שהוא מלכד שלמד כל התורה כולה, ישנו בנמצא [ממנו] יותר משנים עשר מאות שאלות ותשובות, ואני מכירי בהיותו בפרוסטיץ צדיק פרוש וקדוש, ואח"כ נתקבל בדעוויץ, ואח"כ זכינו להיותו פה ל"ב שנים כנגד ל"ב נתיבות החכמה".

מתוך הספד של הגאון רבי דניאל, לכאן הספד בשעת הלוייה, אצורות הסופר חלק ט עמ' ו

מדרעזניץ למאטרסדארף

רבינו נשאל בדעת רבו הגר"א והוא אומר לו לקבל את רבנות מאטרסדארף

לאחר שקיבל הצעת רבנות ממאטרסדארף כאמור, ומעוד קהילות ישראל, שלח להיוועץ ברבו הנשר הגדול רבי נתן אדלער בפפ"ד מ' כדת מה לעשות, ואיזה עטרה לענוד לראשו. רבו שלח לו הכרעתו בכתב קצר: "לך למאטרסדארף ומשם תעלה לגדולה" (הגר"נ שטערן הקדמת באר מרים למכתב סופר עמ' טז, משם בעל ההתעוררות תשובה). ומיד קיבל רבינו על עצמו לעשות כן.

לאחר שנים, כאשר הגיע פעם אל רבינו, תלמידו הגאון רבי מאיר אבעלס ז"ל אב"ד קיצע (המוכר בשו"ת ח"ס אור"ח ס"ח מ"ב), ונועץ עמו בדבר כמה כבתי רבנות איזה מהם לקבל, ולאחר שרבינו אמר לו את חוות דעתו, חזר והציע פקפקיו בזה, "אמר לו הח"ס: אני כששאלתי את רבי אם אלך למאטרסדארף או לעיר חדש, השיב לי מורי ז"ל, והוציא את המכתב אשר שם נאמר [לך למט"ד ושם תעלה לגדולה], ולא הסתפקתי אפילו רגע אחד (שם בבאר רחובות אות ב).

דרשתו בתחילת אייר תקנ"ח בה מזכיר את דבר התמנותו לרבנות מאטרסדארף

בדרשת רבינו בפרשת אחרי מות בשנת תקנ"ח [בתחילת חודש אייר] בדרעזניץ, הספיד את רבה של מאטרסדארף הגר"ב בלאך, ובו בדרשה כבר מזכיר שקיבל על עצמו את עול הרשנות שם. וז"ל (דרשות ח"ג דף פח ע"א):

"וידבר ה' אל משה לאמר אחרי מות וכו' ככל הדברים האלה קרנו היום הזה אשר קבענוהו יום מספד מור על מיתת צדיקים. בתחילה מת הרב החסיד הגדול בן חסיד ה' מהור"ר בער בלאך אב"ד דק"ק מאטרסדארף, אשר לרוב חסידותו נאמר עליו אחרי מות וימות, אחר שכבר המית עצמו מכל תאות העולם הזה חזר ומת בקדושה וטהרה, וראוים היו כל ישראל להתכפר בו, ומדוע מת שנית הרב הדיין המופלא מפורסם בהוראה מהו' אברהם ליב שפיץ דיין המדינה בק"ק ניקלשבורג, אין זה כי אם עולבנא דדרא להשאיר אותו דור יתום ואין איש, והוצגנו על גחלים ריקם"

"אך בעו"ה בדור הזה דור יתום אשר באמת אין ת"ח ומי יחוש חוץ ממני הלא ה' יודע מכאובי ונגעי עצמי כי בביתי אין לחם ושמלה והם תפשו בי להשיבני בראש קהל עדת ה' במאטרסדארף מקום גדולים ומושב חסידים ואנכי איש רש ונקלה, ואין זה כי אם עולבנא דדרא דור יתום ואין אב..."

הצעת הרבנות מעיר מאטרסדארף באמצע שנת תקנ"ח לאחר פטירת רבם

קרוב לחמש שנים ישב רבינו על כסא מלכותו בעיר דרעזניץ. מתחילת שנת תקנ"ד, עד שיליה שנת תקנ"ח. כשכמה חדשים קודם לכן, בחצי שנת תקנ"ח, הסכים בדעתו לפנות אל הצעות הרבנות שהגיעו לפתחו מקהילות גדולות לאלקים ולאדם.

טעם הסכמת רבינו לעקור מדרעזניץ אולי היתה נעוצה בדבר חמת המציק במדינת מעהרין, כמו שהארכנו בשבועות הקודמים, שעל כולנה גזירת גיוס בחורי ישראל, מה שהצריך תלמידים רבים מיישיבתו, לעקור ממקומם ולגלות למקומות תורה אחרים [וראה מכתבו מתאריך ד' ניסן תקנ"ז לידידו הגר"ד דניאל פרושטיץ בפרעשבורג (אגרו"ס מכתב ד): "היות כי הזמן גרמא שהוכרחו תלמידיי אלו לעקור סיני ומשכי מפני חמת המציק בעוה"ר ונפשם חפצה לשאוב מים חיים ממקור מעייני החכמה בק"ק פרעשבורג...]. וזו היתה גזירה קשה עבור רבינו אשר העיד על עצמו "כל מנגות חפצי מעויד ללמוד עם אחרים המעט אשר חנני ה' י"ת" (חוט המשולש עמ' פב), ובעבור כן הסכים בדעתו לפנות להצעות הרבנות (קורות דה"י למורן החת"ס עמ' קסד).

בין ההצעות היתה הצעת רבנות מק"ק מאטרסדארף, זאת לאחר פטירת רבם הגאון רבי יששכר בער בלאך זצ"ל ביום ט"ז שבט תקנ"ח, ויפנו אל רבינו שיאיל לשבת על כסא רם זה ולהנהיגם בשובה ונחת.

הגר"ר יששכר בער בלאך נולד לאביו הגאון רבי שמשון מהמבורג זצ"ל בעל "נזירות שמשון" על שו"ע או"ח, ו"תוספות חדשים" על ששה סדרי משנה. היה תלמידו של הגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל. משנת תקכ"ח לערך אב"ד אייבניץ, גויטין ודאביטשוויא שבמעהרין, משנת תקמ"ז לערך אב"ד סעמניץ, משנת תקנ"ג אב"ד באסקאוויץ, ובשנת תקנ"ז נתמנה לרבה של מאטרסדארף, עד לפטירתו ביום ט"ז שבט תקנ"ח. [ספריו שלמד בהם הגיעו לאחמ"כ ככל הנראה אל רבינו, שהזכיר בכמה מקומות ד"ת מההנהגות שרשם בשולי הגליונות (עי' שו"ת אור"ח סי' מה, ח' נדה טז: ועי' הסכמת השו"מ על משניות (לכוב תרכ"ט)]. ר"ב בלאך אף היה מסדר קידושין של רבינו בזיו"ר כשהיה רב בסעמניץ שם נתיקמה נישואי רבינו.

תחריט מעיר מאטרסדארף משנת תקנ"ג
כמה שנים טרם הופיע שם רבינו בהדרו

לשון קדשו

מיוצג אור על פרישת השבוע
בלשון קדשו של רבינו זינג"א

והיה עקב תשמעון

שתכלית הלימוד יהיה עשיה • כל החוקים והמצוות יהיו כמו משפטים שהשכל מחייב • יראה במדרגת עקב יהיה ע"י שנהיה ענוותנים

והיה עקב תשמעון את המשפטים (ז, יב).

ירצה לומר עקב ותכלית שמיעת המשפטים יהיה העשיה והשמירה לעשותם, שזה יהיה תכלית הלימוד והשמיעה, על מנת לעשות.

או יאמר כמו שכתב בחובת הלבבות (ראה שער הפרישות פ"ה) שיזכך גופו ונפשו שיהיו החוקים והמצוות אצלו כמו המשפטים שהשכל מחייב אותו, ויהיו הדברים האסורים אצלו כאכילת דברים המגונים והמאוסים שנפשו של אדם קצה בהם. והנה לעיל (פסוק יא) מדבר ממצוה חוקים ומשפטים שישמרם, ואמר עתה והיה עקב, הסוף של אותה השמירה האמורה לעיל, תשמעון המשפטים האלה, שיהיו כל חלקי המצוות כמו משפטים שהשכל מחייב אותם.

או יאמר על פי מדרש רז"ל (ירושלמי שבת פ"א ה"ג) מה שעשתה החכמה עטרה לראשה עשתה ענווה עקב לסוליתה דכתיב (תהילים קיא ז) ראשית חכמה יראת ה' וכתיב (משלי כב ד) עקב ענווה יראת ה', ולעיל מינה (פסוק ט) מיירי מיראה, דקאמר לאלף דור דמייירי ביראים, דאילו אוהבים המה לאלפים (כפירוש"י לעיל שם), על כן אמר כאן והיה עקב, שתהיה היראה במדרגת עקב, כי נהיה ענוותנים שעשתה הענווה עקב לסוליתה. (תקס"ג).

(על התורה עמוד ל"ד)

ענינה דיומא

שבטי אור עניי רבתי בקיפה זו

מעלת מנהגי אשכנז

ביום זה ערך רבינו, בעודו בעיר מאטרסדארף, מכתב תשובה "לידיד נפשי הרב המאור הגדול אב"ד הישראלי המפורסם המופלא נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה דוד נ"י, הלא הוא הגאון רבי אברהם דוד רובינשטיין אב"ד קאבערסדארף זצ"ל (יש בתשובות החת"ס תשובות רבות שנכתבו אליו, ראה 'אישים בתשובות חת"ס' עמוד מ"א רשימת תשובות אלו). תשובה זו נדפסה בשו"ת החדשות (סימן י').

מכתב תשובה זה משיב בו רבינו לרבי דוד על השגות שהשיג עליו על תשובתו (הנדפסה בשו"ת חת"ס אור"ח סי' קנ"ח) בענין תספורת בימי ספירה ובין המצרים על מצות מילה.

ובתוך דבריו מעורר אותו רבינו בתוקף על שכתב דברים קשים בגנות המנהג באשכנז להתיר גילוח לאבל אם נזדמן לו בתוך השלושים להיות בעל ברית, ועל זה השיב לו החת"ס ויצא בחזק לגונן על מנהגי אשכנז, בזה"ל: "מה שכתב על עירי פראנקיא עושים שלא כדון תורה חלילה לומר על עם ה' מה שכתב על עירי פראנקיא שעושים שלא כדון תורה, חלילה לומר על עם ה' כזאת, דבר זה, כי זה פוגע בכבוד מורי ורבותי וחבירי ואבותי הקדושים נוחי נפש ואשר המה חיים עודנו, ה' עליהם יחיו, גם כל דבריו באגדת עירובין סובב על זה, ותל"ת יום רב להם וגדולים וטובים הם וקדושי עליון, ובכתבי

ואומר שלום

משה"ק סופר מפפ"ד מ

כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בְּהָר... כמה לוקח לאדם להתעטף בטלית?

החתם סופר קם ממקומו והחל צועד לעבר בית הכנסת הגדולה, הנמצא במרחק ארבע בניינים בלבד מביתו, כך שלא נותרו אלא דקות בודדות עד לתחילת הדרשה. והדרשה מה תהא אליה? אימתי יכין רבינו את הדרשה? אלקים פתרוניכם.

נכנס רבינו אל מבוא הכניסה לבית הכנסת הגדול, שם היה נוהג להתעטף בטלית טרם כניסתו לבית הכנסת לאמירת הדרשה.

לצידו עמד באותה שעה תלמידו החביב, הגאון רבי יצחק זעקיל סג"ל פאללאק זצ"ל, שידע שרבינו לא הספיק להכין את הדרשה, ורבינו אכן הביע באוזניו את האימה והפחד מפני הבאות: 'מתיירא אני שלא אבוש ולא אכלם, חס ושלום...'

אם בכל דרשה, גם בדרשה שהיה באה מן המוכן, היה רבינו מלא אימה ופחד, כפי שאמר והעיד פעם על עצמו שאם היו מקיזים דם ממנו בשעה שהוא עומד ודורש לפני ארון הקודש, לא היה יוצא ממנו אפילו טיפת דם, מרוב אימה ופחד שהיו אופפים אותו בעת עמדו לפני העדה לשאת את דבר ה', הרי על אחת כמה וכמה גברו הפחד והמורא בשעה זו כאשר עמד לשאת דרשה בלי להכין עצמו כלל---

אולם למרבה הפלא, רבינו נכנס לבית הכנסת מעוטף בטלית, עלה על שלש המדרגות שלפני ארון הקודש, נשק לפרוכת ותיכף נעמד לפני הסטנדר לדרוש לפני קהל עדת מי מנה, כשהוא מקדים, כמנהגו תמיד, לומר תפילה קצרה עם הפסוקים 'ה' אלקי גדלת מאד הוד והדר לבשת', 'ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך', וכן את תפילת 'מרשות', ולאחר מכן פתח את הדרשה בחידושי תורה נפלאים ומתוקים, בפלפול ובמסור, בהלכה ובאגדה, והיה עומד ודורש כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

הציבור שמילא את בית הכנסת מצד לצד, ושתה בצמא את הדברים, בטוח היה כי דרשה זו הוכנה במשך ימים ארוכים, או לכל הפחות שעות ארוכות.

רק אחד מהנוכחים, עמד משתאה ומשתומם, הלא הוא התלמיד רבי יצחק זעקיל פאללאק, שידע כי דרשה זו לא הוכנה מעולם כלל.

רק לאחר שרבינו החתם סופר סיים את הדרשה וחזר לביתו, גילה לתלמידו הגר"י פאללאק את אשר אירע כאן:

באותם רגעים שלבשתי את הטלית - חנני השי"ת בחידוש הראשון שאמרתי בדרשה, כשעליתי במדרגה התחתונה לעלות לארון הקודש - התחדש ברעיוני החידוש השני שאמרתי בדרשה, במדרגה השנייה - חידשתי את החידוש השלישי, במדרגה השלישית - חידשתי את החידוש הרביעי, כשנשקתי את הפרוכת - עלה ברעיוני החידוש החמישי, וכשעמדתי לפני הסטנדר כבר היתה הדרשה שלמה מסודרת ובנויה לתפילות!

לימים כשסיפר הגר"י יצחק זעקיל פאללאק מעשה זה, הפטיר ואמר בהתרגשות: מי וזה! יעזרנו שאזכה לשמוע מנכדי דרשות כאלו, כמו שאמר רבינו באותה דרשה...

(מקור מבוא לדרשות חתם סופר)

כמה לוקח לאדם להתעטף בטלית? לא יותר מרגעים אחדים.

וכמה חידושי תורה הוא יכול לחדש באותם רגעים ספורים?

התשובה לכאורה פשוטה וברורה: כמעט מאומה!

אך כאשר הקב"ה חונן לאדם ומלמד לאנוש בינה, וכאשר התורה יורדת מן השמים כמשה מפי הגבורה, התמונה שונה לחלוטין...

מחר יקדימו להתפלל תפילת שחרית של שבת בשעה מוקדמת יותר - הזכירו זה לזה מתפללי בית מדרשו של רבינו החתם סופר זי"ע.

ציור המיוחס לרבינו חתם סופר בעבודתו

הם רגילים לכך משנים קדמוניות, שבשבת שובה ובשבת הגדול, מקדים החתם סופר להתפלל בבית מדרשו בשעה מוקדמת יותר, מאחר והוא עומד לדרוש את דרשת השבת לאחר סיום התפילה בבית המדרש הגדול שבעיר.

הסדר בשבתות אלו היה קבוע וידוע מראש: עם סיום תפילת מוסף ואמירת מזמור קי"א בתהלים 'אודה ה' בכל לבב' כמנהגו של החתם סופר מדי שבת, ולאחר שהציבור אמר את 'שיר היחוד' ו'אנעים זמירות' (אם כי יש שהבחינו שהחתם סופר עצמו לא היה אומר מדי שבת), היה רבינו מוסר את שיעורו הקבוע בשלחן ערוך אורח חיים הלכות שבת, ולאחריה אמר כדרכו איהו חידוש בפרשת השבוע, שבסיומה אמרו קדיש דרבנן.

לאחר שאחרוני המתפללים עזבו את בית המדרש, היה רבינו יוצא אחרון לכולם, ומשם פונה לביתו נאוה קודש. קידש על היין, טעם מיני מזונות ושתה כוס קפה, ולאחר שביקר ברכה אחרונה, היה מתיישב להכין את דרשת שבת הגדול או שבת שובה, אשר ימסור היום בבית המדרש הגדול.

אכן, אותן דרשות קדושות ונשגבות, נפלאות ומתוקות מדבש ונופת צופים, אשר נדפסו לימים בספר 'דרשות חתם סופר', ומהם ישקו העדרים עד היום הזה, היה רבינו מכין בהפסקה שבין סיום תפילתו ובין אמירת הדרשה בבית הכנסת הגדול בעיר, עד שהיה השמש של בית הכנסת הגדול מגיע לביתו ומודיע שעומדים לסיים תפילת שחרית, והציבור ממתין לשמוע את הדרשה לפני קריאת התורה.

כך היה אמור להיות לכאורה גם באותה שבת בה אירע המעשה שלפנינו.

אלא, שמעשה שהיה, כך היה:

גם באותה שבת לאחר סיום הקידוש-א-רבה וטעימת המזונות, סבר רבינו לפתוח את ספריו, לעיין בסוגיות ולהכין את הדרשה, אלא שבדיקו באותה שעה הגיע אל הבית ראשי הקהילה הידועים בשמם המקוצר 'אקרו"ט' [ראשי תיבות אלופי קהל ראשיים וטיובים], לדון עם רבינו אודות ענין נחוץ שאינו סובל דחוי.

שעה ארוכה וממושכת ישב רבינו ודן עמהם על העניין העומד על הפרק, עד שהשמש של בית הכנסת הגדול נקש על הדלת ואמר: רבינו הגיע זמן הדרשה!

באותו רגע תם ונשלם הדיון עם אנשי האקרו"ט, ורבינו

עניני ומנהגי מצות ציצית (ו)

הכנת הפתילים • קשירתו ושיעור הציצית • מנהגים ודינים שונים • ברכת הציצית והטלית • סגולתה ומעלתה

סגולת הציצית ומעלתה - ג

רמז בהא דקשר עליון דאורייתא

בציצית בעינן תכיפה וקשר עליון דאורייתא (מנחות לט.), לרמז שרק כשיהיה דבוק בעבודת ה' וקשור בקשר עליון אז יקרא צדיק, וזולת זה אין הקב"ה מייחד שמו עליו (תו"מ פרשת קורח עמוד ס"ח. וע"ש פרשת שלח עמוד ס"ו, דע"כ דקשר עליון דאורייתא ולכן אין להוכיח היתר כלליים להרמב"ם מדהו"ט אחד היה חציו תכלת וחציו לבן, דאזיל לשיטתו דאינו כלליים עד שיהיה שוע טויו ונוז, ע"ש).

הידור במצות ציצית

בשעת הגלות בחוצה לארץ, חייבים להדר אחר טלית בת ד' כנפות כדי שלא יבואו לטעות ולומר בחו"ל אין תורה ח"ו, ולכן העובר על זה ונמנע מבגד החייב בציצית, נענש (ע"ה"ת פרשת שלח עמוד ע"ד. וע"ש שהגורע מד' ציצית מורה שאין מתן תורה תכלית יציאת מצרים, אלא הגאולה, והרי הוא ככופר, והמוסיף ציצית מורה שתכלית היציאה ביאת הארץ לבד וכאילו בחו"ל אין מצוות).

העוסק בדיני ציצית

העוסק בתורת ציצית כאילו עסק במצות עשה והתעטף בציצית (דרשות דף ס"ז טור ד'). וכאן המקום לציין מה שסיפר ר' יעקב ראבב "אין שאביו ר' וואלף היה תלמיד כתב סופר, וסיפר בשם רבו שאמר הגאון בעל חתם סופר שכאשר נבחר להיות רב לא רצה, באמרו עדיין אינו בקי בהלכות ציצית. וסיים הכת"ס כדברים האלה: 'רבונו של עולם - אמר במבטא אשכנזית כי אמר זאת המלה בשם הגאון בעל חת"ס ונשאר הדבר כמנהגו גם אצל בנו הכת"ס - רבונו של עולם! הלאו איהו אני בקי בטרפיות, כמו שהיה אבי בקי אז בהלכות ציצית" (זכרונות ר"י צימרון, סופרי המלך עמ' רטו). וראה עוד בזכרון למשה (עמוד 26) שרבינו אמר כי דיני ציצית נחוצים המה ללמדם לכל ישראל כשר (וע"ש מעשה רב מענין זה שהיה אצל רבינו מענין זה).

רמזים בדין 'תכלת' בציצית

התכלת במצות ציצית בא להזכיר כי המצוות באות מחכמת ה' ולא משום שהשכל אומר כן (דרשות דף פ"א טור ב'), וגורמת לזכור רוממות קל, וצריכה להיות דוקא על כנפי בגדיהם למטה, כדי שיזכור ותיכף אחריהו וישפיל עצמו (תו"מ פרשת קרח עמוד ע"ד). והתכלת מרמז על השגחה פרטית, כי ציצית הוא לבן ותכלת, וענין לבן לזון העליון עילת כל העילות, ותכלת הוא תכלית סוף כל הגוונים, הוא השתלשלות מלוכלב העליון עד הנהגה והשגחתו עליון בפרט, ונקרא אלקי ישראל והוא הוא קל עליון בעצמו, והמציעים שבין לזון ותכלית הנהגה אסור לעיין ולחקור, רק להאמין כי כן הוא באמת (על התורה פרשת שלח עמוד ס"ד).

מצות ציצית תהיה שייכת גם לעתיד לבוא

מצוות עשיית ציצית לדורות נאמרה (כמו שנאמר "לדורותם", במדבר טו לח), ואף לעתיד לבא שתוציא הארץ כלי מילת גמורים ובגדים מוכנים, לא ייצאו עם ציצית, ויהיו ישראל מצוים ליתן על כפיהם את הציצית (ע"ה"ת פרשת שלח עמוד ע"א). ובתורה הבטיחנו ("לדורותם") כי מצות לבן של ציצית לא יתבטל לעולם, אף שתכלת אין שייכת בזמננו (ע"ה"ת פרשת שלח עמוד ע"ד).

דרך הקו הטלפוני: 0733.454.678 אורח: 1-605.615.70.10
במעלות נדרים פלוס "היכל החתם סופר"
דרך האימייל: k6056157010@gmail.com

לציון קדשו של מרן
החתם סופר זי"ע בפרשבורג
הקוטיץ יונחו על מקום מנחת קדשו מידי שבוע

ידיד על ידי:
היכל החתם סופר
המפעל העולמי להפצת והנחלת מורשת החתם סופר
הצטרפות לקבלת הגיליון באימייל:
chasamsofer3@gmail.com

